CZU: 37.035:321:161.225.23(4-672 UE)

VALORI POLITICE ȘI COEZIUNEA SOCIALĂ ÎN STRATEGIILE EDUCAȚIONALE EUROPENE

Valeria GARBATOVSCHI[2]

https://orcid.org/0009-0002-3998-3393

https://doi.org/10.59295/tspp2025.02

Recenzent: Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com

Rezumat: *Cercetarea vizată analizează modul în care valorile politice fundamentale ale Uniunii Europene – precum democrația, statul de drept, pluralismul și solidaritatea – sunt integrate și promovate în strategiile educaționale din Spațiul European al Educației. Accentul este pus pe rolul educației ca instrument de coeziune socială într-un context marcat de diversitate culturală, migrație și tensiuni geopolitice. Studiul examinează atât cadrele politice europene, cât și implementarea națională a acestora în state membre și asociate (ex: România, Polonia, Republica Moldova), cu scopul de a evidenția convergențele și discrepanțele în reflectarea valorilor comune. Se subliniază importanța educației civice, a incluziunii și a participării active în formarea unei identități europene bazate pe respect reciproc și responsabilitate colectivă. Cuvinte-cheie: valori politice, democrație, educație, coeziune.*

Cuvinte-cheie: educație, reziliență societală, securitate, dezvoltare durabilă, radicalizare, gândire critică.

POLITICAL VALUES AND SOCIAL COHESION IN EUROPEAN EDUCATIONAL STRATEGIES

Abstract: *The research aims to analyse how the fundamental political values of the European Union – such as democracy, the rule of law, pluralism and solidarity – are integrated and promoted in educational strategies in the European Education Area. The focus is on the role of education as*

2 doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, vciobanu294@gmail.com

an instrument of social cohesion in a context marked by cultural diversity, migration and geopolitical tensions. The study examines both European policy frameworks and their national implementation in Member States and associated states (e.g. Romania, Poland, Republic of Moldova), with the aim of highlighting convergences and discrepancies in the reflection of common values. The importance of civic education, inclusion and active participation in the formation of a European identity based on mutual respect and collective responsibility is underlined. Keywords: political values, democracy, education, cohesion.

Keywords: education, societal resilience, security, sustainable development, radicalisation, critical thinking

Introducere

Integrarea valorilor fundamentale europene în educație reprezintă astăzi nu doar o opțiune politică, ci o necesitate strategică pentru consolidarea coeziunii sociale într-o Europă supusă unor transformări profunde. Valorile democratice, statul de drept, egalitatea și pluralismul, deși consacrate în documentele fundamentale ale Uniunii Europene, nu pot funcționa izolat; ele capătă relevanță reală numai atunci când sunt cultivate și interiorizate printr-o educație reflexivă, incluzivă și participativă. Educația devine, în acest sens, un instrument cheie de reziliență societală, capabil să ofere răspunsuri la provocările sociale, economice și politice contemporane.

Actualitatea subiectului derivă dintr-o serie de fenomene globale și europene care au modificat radical dinamica societăților. În primul rând, migrația internațională și intensificarea diversității culturale pun presiune asupra sistemelor educaționale, care trebuie să găsească modalități de integrare a noilor generații fără a genera segregare sau marginalizare. Fenomene precum criza refugiaților din 2015 sau deplasările recente cauzate de conflicte armate au readus în prim-plan rolul educației ca spațiu de incluziune socială și culturală.

În al doilea rând, ascensiunea discursurilor populiste și eurosceptice în multe state membre creează o nevoie urgentă de reîntărire a valorilor democratice și a participării civice. Educația pentru cetățenie activă devine o contragreutate la tendințele de polarizare politică și la răspândirea extremismului, fiind un canal prin care tinerii pot fi formați ca actori critici și responsabili în societate.

Un alt fenomen major este reprezentat de impactul digitalizării și al dezinformării. Într-o lume a rețelelor sociale și a comunicării accelerate, capacitatea cetățenilor de a distinge între informație și manipulare este direct legată de alfabetizarea digitală și de formarea spiritului critic. Politicile europene, precum Planul de Acțiune pentru Educația Digitală, vizează tocmai aceste dimensiuni, plasând educația în centrul strategiilor de combatere a fake news-ului și a polarizării ideologice.

În plus, inegalitățile sociale și economice persistente, amplificate de crize precum pandemia de COVID-19 sau tranziția energetică, subliniază rolul educației în egalizarea șanselor. În acest sens, școala este chemată să reducă decalajele și să ofere tuturor copiilor, indiferent de origine, șanse egale la succes și participare socială.

Prin urmare, studiul de față este justificat de convergența acestor fenomene – migrația, diversitatea culturală, populismul politic, digitalizarea accelerată și inegalitățile sociale – care cer un răspuns coerent și sustenabil la nivel european. În centrul acestui răspuns se află educația, concepută nu doar ca transmitere de cunoștințe, ci ca formare a cetățeniei democratice și ca mecanism de consolidare a unei identități europene comune.

Astfel, obiectivele cercetării sunt: analiza modului în care valorile politice europene sunt integrate în sistemele educaționale, prin curriculum, politici și practici instituționale; evidențierea rolului educației în reducerea inegalităților și în promovarea bunăstării generale, prin exemple de politici inclusive; prezentarea unor bune practici europene care pot inspira politicile educaționale naționale și pot servi ca repere pentru consolidarea coeziunii sociale în Europa contemporană.

Metodologia aplicată. Pentru a răspunde obiectivelor cercetării, metodologia adoptată a urmărit să combine analiza documentară cu un cadru comparativ și interpretativ, capabil să surprindă complexitatea fenomenelor educaționale europene. Am pornit de la premisa că educația nu poate fi analizată izolat de contextul social și politic, întrucât este simultan un produs al acestuia și un instrument de transformare. Primul pas metodologic a constat în examinarea documentelor strategice europene relevante pentru integrarea valorilor politice și consolidarea coeziunii sociale prin educație. Printre acestea se numără: Education and Training Monitor al Comisiei Europene (2022), Council Recommendation on promoting common valu-

es, inclusive education and the European dimension of teaching [5, 15] și raportul UNESCO [16] privind educația pentru cetățenie globală. Aceste documente reprezintă repere conceptuale și instituționale care conturează direcțiile politicilor educaționale la nivel european și global.

Analiza documentară a vizat extragerea elementelor-cheie privind: modul de definire și promovare a valorilor democratice și a drepturilor omului; măsurile și programele care susțin coeziunea socială prin educație; rolul cadrelor didactice și al curriculumului în transmiterea acestor valori; impactul noilor tehnologii și al digitalizării asupra procesului educațional.

Al doilea pas a constat în utilizarea metodei studiului comparativ, aplicată la analiza unor bune practici din state europene considerate repere: Finlanda și Germania. Aceste două exemple au fost selectate datorită modelului lor de integrare a valorilor civice și interculturale: Finlanda prin accentul pe educația civică transversală și participarea elevilor la viața școlii, Germania prin politicile de integrare a refugiaților și prin promovarea educației interculturale la nivel federal. Studiul comparativ permite nu doar identificarea asemănărilor și diferențelor, ci și extragerea unor lecții aplicabile în alte contexte educaționale, inclusiv în Republica Moldova, unde procesul de armonizare cu Spațiul European al Educației este în plină desfășurare.

Pe baza materialelor colectate, am realizat o analiză tematică, structurată pe trei dimensiuni centrale:

- Integrarea valorilor politice europene în educație – prin curriculum, politici și practici instituționale;
- Rolul educației în reducerea inegalităților și în promovarea coeziunii sociale;
- Bune practici și modele sustenabile – cu potențial de replicare sau adaptare în alte sisteme naționale.

Interpretarea rezultatelor a fost realizată într-o manieră narativă și critică, raportând datele la contextul social și politic actual, marcat de migrație, digitalizare accelerată, polarizare politică și crize multiple (sanitare, economice, geopolitice). Astfel, metodologia nu s-a limitat la descriere, ci a urmărit conexiunea dintre teorie și practică, subliniind modul în care politicile educaționale pot răspunde provocărilor contemporane.

Rezultatele investigației

Rezultatele cercetării evidențiază o **interdependență profundă între valorile politice europene și politicile educaționale**, subliniind rolul școlii ca spațiu de formare a cetățeniei democratice și de consolidare a coeziunii sociale. Analiza documentelor și a bunelor practici naționale arată că, dincolo de specificul fiecărui sistem, există o direcție comună la nivel european: aceea de a face din educație un **instrument de reziliență socială** și de apărare a valorilor democratice într-o lume marcată de instabilitate [8; 15].

1. Cadrul valoric european și definirea acestuia

Valoarea se definește ca proprietate a unui obiect de a fi dezirabil și important ca atare, în sine sau prin funcțiile sale. Această proprietate îl face să fie apreciat, căutat, prețuit, urmat. Valorile ca obiect de studiu al axiologiei, dar și al altor discipline și domenii, cunosc clasificări variate: valori economice (munca, profitul, ș.a.); valori politice (puterea, ordinea, autoritatea, libertatea, ș.a.); valori juridice (dreptatea, justiția, legalitatea, ș.a.); valori morale (binele, altruismul, dreptatea, etc.); valori religioase (spiritualitatea, sacrul, familia, etc.); valori științifice (cunoașterea, raționalitatea); valori estetice (frumos, grația), etc. [12, p. 352].

Curricula europeană integrează variate valori, însă printre cele politice se regăsesc **democrația, statul de drept, egalitatea și pluralismul**, considerându-le interdependente. De exemplu, democrația fără un cadru juridic solid poate deveni arbitrară, iar egalitatea nu poate fi protejată fără internalizarea drepturilor omului [5].

Actualitatea acestui cadru este determinată de fenomene sociale și politice contemporane: creșterea **populismului și extremismului**, erodarea încrederii în instituții, polarizarea discursului public și răspândirea **dezinformării online**. Educația are sarcina de a răspunde acestor provocări, cultivând gândirea critică și spiritul civic al tinerilor [16].

În acest context, pentru a înțelege mai bine problematica cercetată propunem definiții sintetice ale valorilor politice caracteristice modelului politic european:

Valoare	Definiție operațională în context european	Relevanță pentru educație
Democrație	Ansamblul principiilor și procedurilor prin care puterea publică este legitimată de voința cetățenilor, exercitată în mod liber prin alegeri periodice, pluralism politic și participare civică continuă. Presupune separația puterilor, responsabilitatea guvernanților și controlul cetățenesc asupra deciziilor publice [5, 8, 18].	Școala formează competențe de participare și deliberare, cultivând spiritul critic, toleranța față de opinii divergente și angajamentul activ în viața comunității.
Stat de drept	Supremația legii asupra tuturor actorilor sociali, inclusiv a statului însuși. Reglementează guvernarea prin norme previzibile, accesibile și aplicate de instanțe independente, garantează egalitatea în fața legii și protecția juridică a drepturilor fundamentale [6, 3].	Educația juridică timpurie și cultura respectării regulilor creează cetățeni care înțeleg funcționarea instituțiilor, își cunosc drepturile și responsabilitățile și pot contesta abuzurile prin mijloace legale.
Egalitate și pluralism	Principiul conform căruia toate persoanele se bucură de drepturi și oportunități egale, iar diversitatea de identități culturale, etnice, religioase, de gen sau viziuni politice este recunoscută ca resursă pentru societate. Pluralismul implică existența și competiția loială a ideilor și grupurilor [1, 9, 4].	Politicile școlare antidiscriminatorii, curriculumul incluziv și pedagogiile centrate pe elev facilitează accesul echitabil la cunoaștere și valorizarea diferenței ca premisă a creativității și coeziunii sociale.
Respectarea drepturilor omului	Protejarea demnității inerente fiecărei ființe umane prin recunoașterea și garantarea libertăților civile, politice, economice, sociale și culturale prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Carta Drepturilor Fundamentale a UE, Tratatul de la Lisabona (art. 2 TUE) [1].	Educația în spiritul drepturilor omului promovează empatia, non-violența, solidaritatea globală și responsabilitatea individuală de a apăra libertățile proprii și ale altora.

În literatura europeană și internațională, conceptul de coeziune socială este definit în moduri convergente. Consiliul Europei [2] o descrie ca pe o capacitate a societății de a asigura bunăstare și participare pentru toți membrii, reducând disparitățile. Într-o perspectivă mai recentă, UNECE [17] accentuează evitarea polarizării și minimizarea inegalităților. Comisia Europeană evidențiază relațiile incluzive și oportunitățile egale, în timp ce Moustakas [13] adaugă dimensiunea simbolică a coeziunii, privită drept 'lipiciul social' ce menține unitatea comunităților.

Definirea valorilor politice fundamentale – democrația, statul de drept, egalitatea și pluralismul – în context european subliniază faptul că acestea nu funcționează izolat, ci se susțin reciproc. Ele oferă cadrul normativ și cultural necesar pentru formarea cetățeniei active și pentru cultivarea responsabilității civice prin educație. În același timp, conceptul de coeziune socială completează acest tablou, aducând în prim-plan bunăstarea colectivă, reducerea inegalităților și incluziunea socială. Împreună, aceste valori și principii conturează un **model european de educație** care nu doar transmite cunoștințe, ci formează comunități reziliente, solidare și orientate către binele comun.

2. Politici europene pentru educație și coeziune socială

Analiza documentelor europene a arătat existența unor instrumente puternice care susțin integrarea valorilor în educație:

- **Spațiul European al Educației (2025–2030)** urmărește garantarea unei educații de calitate, echitabile și incluzive [8].
- **Programul Erasmus+** nu mai este doar o platformă de mobilitate academică, ci o politică de **formare a cetățeniei europene active**, prin dialog intercultural și participare civică [8].
- **Recomandarea Consiliului UE din 2018** reafirmă rolul educației ca pilon al democrației și al coeziunii sociale [5].
- **Planul de Acțiune pentru Educația Digitală (2021–2027)** vizează alfabetizarea digitală și protecția împotriva manipulării informaționale [7].

Aceste politici demonstrează că Uniunea Europeană investește strategic în educație nu doar pentru creștere economică, ci și pentru **securitate societală și consolidarea valorilor comune.**

3. Bune practici internaționale – lecții pentru Moldova

Analiza comparativă a modelelor educaționale din Finlanda și Germa-

nia scoate în evidență importanța **adaptării politicilor educaționale la contextul social și cultural național**, dar și a integrării valorilor europene într-un mod sustenabil. Cele două cazuri oferă repere concrete despre cum educația poate contribui la **consolidarea coeziunii sociale** prin promovarea participării democratice și prin gestionarea diversității.

Finlanda – educația civică transversală

Modelul finlandez demonstrează cum **educația civică poate fi integrată în toate disciplinele**, evitând fragmentarea valorilor democratice într-un singur curs marginal. Elevii sunt încurajați să participe activ la viața școlii, inclusiv în procese decizionale, ceea ce stimulează **responsabilitatea civică și gândirea critică**. Mai mult, accentul pe învățarea colaborativă și pe responsabilitatea socială creează un cadru în care **coeziunea socială devine parte a experienței educaționale zilnice**, nu doar un obiectiv teoretic [14].

Germania – integrarea refugiaților și educația interculturală

Modelul german evidențiază dimensiunea **incluziunii sociale** prin politici educaționale dedicate refugiaților și minorităților. Clasele speciale de tip *Willkommensklassen* asigură adaptarea lingvistică și culturală, iar educația interculturală, regăsită în toate landurile, promovează **dialogul între culturi și prevenirea discriminării**. Această abordare face ca școala să devină un actor central în integrarea socială, demonstrând că educația are un rol fundamental în reducerea tensiunilor și în prevenirea segregării [11].

Pentru Republica Moldova, aceste modele oferă mai multe direcții de inspirație pentru diminuarea provocărilor existente:

Figura 1. Provocările sociale-politice, educaționale ale Republicii Moldova

În această ordine de idei, sistemul educațional din Republica Moldova se confruntă cu inegalități persistente între mediul urban și cel rural, reflectate în accesul limitat la resurse moderne și în ratele ridicate ale abandonului școlar. La acestea se adaugă efectele migrației masive, care fragilizează coeziunea familială și afectează continuitatea procesului educațional al copiilor rămași acasă. Diversitatea etnică și lingvistică reprezintă o oportunitate, dar și o provocare, întrucât solicită politici interculturale capabile să promoveze respectul și solidaritatea între comunități. În același timp, sistemul se confruntă cu deficitul și îmbătrânirea cadrelor didactice, lipsa profesorilor tineri și formarea insuficientă în domenii precum cetățenia democratică și drepturile omului. Aceste realități sunt amplificate de polarizarea politică și influențele geopolitice, care fragmentează orientările valorice și afectează unitatea educațională. În plus, digitalizarea incompletă a educației accentuează decalajele, limitând capacitatea școlii de a răspunde provocărilor societății informaționale și de a implementa politicile europene privind alfabetizarea digitală.

Aceste provocări creează un cadru în care bunele practici internaționale devin extrem de utile, conturându-se mai multe direcții de dezvoltare sub aspect de **integrare a valorilor, incluziune și coeziune socială prin educație**, după cum urmează:

- **Integrarea valorilor democratice în curriculumul transversal**, astfel încât educația pentru cetățenie să nu fie tratată ca un curs izolat, ci ca un element formativ constant [5, 15, 16].
- **Implicarea elevilor în procese decizionale**, pentru a cultiva participarea civică timpurie și pentru a reduce pasivitatea socială.
- **Programe dedicate incluziunii** copiilor din medii defavorizate sau minoritare, care să asigure egalitatea șanselor și reducerea discriminării.
- **Promovarea educației interculturale**, în condițiile unei societăți moldovenești marcată de diversitate etnică și lingvistică, pentru a stimula respectul și solidaritatea între comunități.

Așadar, bunele practici internaționale arată că educația nu este doar un spațiu de transmitere a cunoștințelor, ci și un instrument de **coagulare socială și formare a identității civice**. Republica Moldova poate beneficia de aceste lecții, adaptându-le contextului național pentru a răspunde atât nevoilor interne, cât și obiectivelor de integrare europeană.

4. Rolul cadrelor didactice – actori-cheie ai schimbării

În toate modelele analizate, profesorii apar ca **vectori principali ai schimbării** și ca actori indispensabili în procesul de interiorizare a valorilor democratice și a coeziunii sociale. Rolul lor depășește simpla transmitere de cunoștințe; cadrele didactice au misiunea de a **modela atitudini, de a cultiva toleranța și de a dezvolta capacitățile critice și participative ale elevilor**.

Pentru ca această misiune să fie îndeplinită, este necesară o **formare profesională continuă** care să includă dimensiuni precum:

- **drepturile omului și statul de drept**, pentru a transmite elevilor respectul față de norme și instituții democratice;
- **educația interculturală**, esențială într-o Europă și într-o Moldovă tot mai diverse cultural și lingvistic;
- **cetățenia democratică**, ca abilitate practică de implicare în viața comunității și de participare la luarea deciziilor [16].

În plus, **cultura organizațională a școlilor** joacă un rol decisiv. Valorile nu pot fi doar predate formal, ci trebuie trăite în viața de zi cu zi a școlii. Instituțiile educaționale care promovează **practici participative, deschidere spre diversitate și implicarea elevilor în guvernanța școlii** devin spații de formare autentică a cetățeniei democratice. În acest sens, școala nu este doar un loc de învățare, ci și un **laborator de democrație**, unde elevii exersează responsabilitatea civică și solidaritatea [15].

Mai mult, cercetările recente arată că profesorii au nevoie nu doar de competențe cognitive și pedagogice, ci și de **competențe socio-emoționale**, pentru a gestiona diversitatea din clasă, pentru a preveni conflictele și pentru a sprijini incluziunea socială [8]. Astfel, investițiile în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice și în sprijin instituțional pentru profesorii debutanți și experimentați devin o prioritate strategică la nivel european.

Concluzii

Analiza valorilor politice europene și a conceptului de coeziune socială evidențiază faptul că educația reprezintă vectorul central de transmitere și interiorizare a democrației, statului de drept, egalității și pluralismului. Aceste valori nu funcționează în mod izolat, ci se susțin reciproc și pot fi consolidate doar printr-un proces educațional reflexiv, participativ și incluziv. Studiul a arătat că provocările actuale ale societăților europene și ale

Republicii Moldova – de la populism, polarizare și dezinformare, până la migrație, inegalități sociale și transformări digitale – reclamă o nouă paradigmă educațională. Aceasta trebuie să combine transmiterea cunoștințelor cu formarea unor cetățeni activi, critici și solidari.

Bunele practici internaționale analizate, precum educația civică transversală din Finlanda sau politicile de integrare interculturală din Germania, demonstrează că școala poate deveni un spațiu de coeziune și reziliență socială, atunci când valorile europene sunt transpuse consecvent în curriculum și în cultura organizațională a școlii. Lecțiile oferite de aceste modele sunt relevante pentru Republica Moldova, unde provocările legate de inegalități, diversitate și migrație solicită politici educaționale adaptate contextului local, dar aliniate la standardele europene.

Un alt rezultat semnificativ al cercetării este evidențierea rolului cadrelor didactice ca actori-cheie ai schimbării. Profesorii nu sunt doar transmițători de cunoștințe, ci și formatori de atitudini civice, agenți ai dialogului intercultural și promotori ai respectului pentru drepturile omului. Investiția în formarea lor continuă și în sprijinul instituțional devine o condiție esențială pentru ca școala să poată răspunde noilor provocări sociale și politice.

În concluzie, integrarea valorilor politice europene și promovarea coeziunii sociale prin educație reprezintă nu doar o necesitate strategică pentru Republica Moldova, ci și o condiție a apropierii de standardele Uniunii Europene. Consolidarea educației valorice, adaptarea bunelor practici internaționale și susținerea profesorilor ca actori ai schimbării pot transforma școala într-un laborator de democrație și solidaritate, capabil să pregătească generațiile viitoare pentru o societate deschisă, rezilientă și unită în diversitate.

Referințe bibliografice:

1. CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION. *Charter of Fundamental Rights of the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2012.
2. COUNCIL OF EUROPE. *New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion*. Strasbourg: Council of Europe, 2010.
3. COUNCIL OF EUROPE. *Rule of Law Checklist*. Strasbourg: Council of Europe, 2016.
4. COUNCIL OF EUROPE. *White Paper on Intercultural Dialogue: Living To-*

gether as Equals in Dignity. Strasbourg: Council of Europe, 2008.
5. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. *Council Recommendation on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching (2018/C 195/01)*. Brussels: Council of the EU, 2018.
6. EUROPEAN COMMISSION. *2020 Rule of Law Report*. Brussels: European Commission, 2020.
7. EUROPEAN COMMISSION. *Digital Education Action Plan 2021–2027*. Brussels: European Commission, 2020.
8. EUROPEAN COMMISSION. *Education and Training Monitor 2022*. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2022.
9. EUROPEAN COMMISSION. *EU Action Plan on the integration of third-country nationals*. Brussels: European Commission, 2017.
10. EUROPEAN UNION. *Treaty on European Union (Consolidated version, Art. 2)*. Brussels: EU Publications, 2009.
11. GOGOLIN, Ingrid; LANGE, Imke. *Education for immigrant students in Germany*. In: *Educational Studies*, vol. 37(5), 2011, pp. 525–539.
12. GOUDENHOOFT, Gabriela. *Europa socială în 100 de termeni: incursiune în cultura socială și instituțională a spațiului european*. București: Tritonic, 2018.
13. MOUSTAKAS, Leonidas. *Social Cohesion in Contemporary Europe: Challenges and Opportunities*. In: *Journal of Social Policy*, vol. 52(2), 2023, pp. 215–233.
14. NIEMI, Hannele. *Teacher professional development in Finland: Towards a more holistic approach*. In: *Psychology, Society & Education*, vol. 11(3), 2019, pp. 299–315.
15. OECD. *Future of Education and Skills 2030*. Paris: OECD Publishing, 2021.
16. UNESCO. *Global Citizenship Education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*. Paris: UNESCO Publishing, 2020.
17. UNECE. *Report on Social Cohesion and Inclusive Societies*. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe, 2023.
18. VENICE COMMISSION (COUNCIL OF EUROPE). *Report on the Democratic Principle*. Strasbourg: Council of Europe, 2007.